

ชื่อเรื่อง ต้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไทร่วมสมัย : กรณีศึกษากลุ่มชาวนาภูไทเขาวง
ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัย ชีระชาติ จิตระวัง **ปริญญา** ปร.ด. (นวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น)

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผศ.ดร.สิทธิศักดิ์ คำผา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2558

บทคัดย่อ

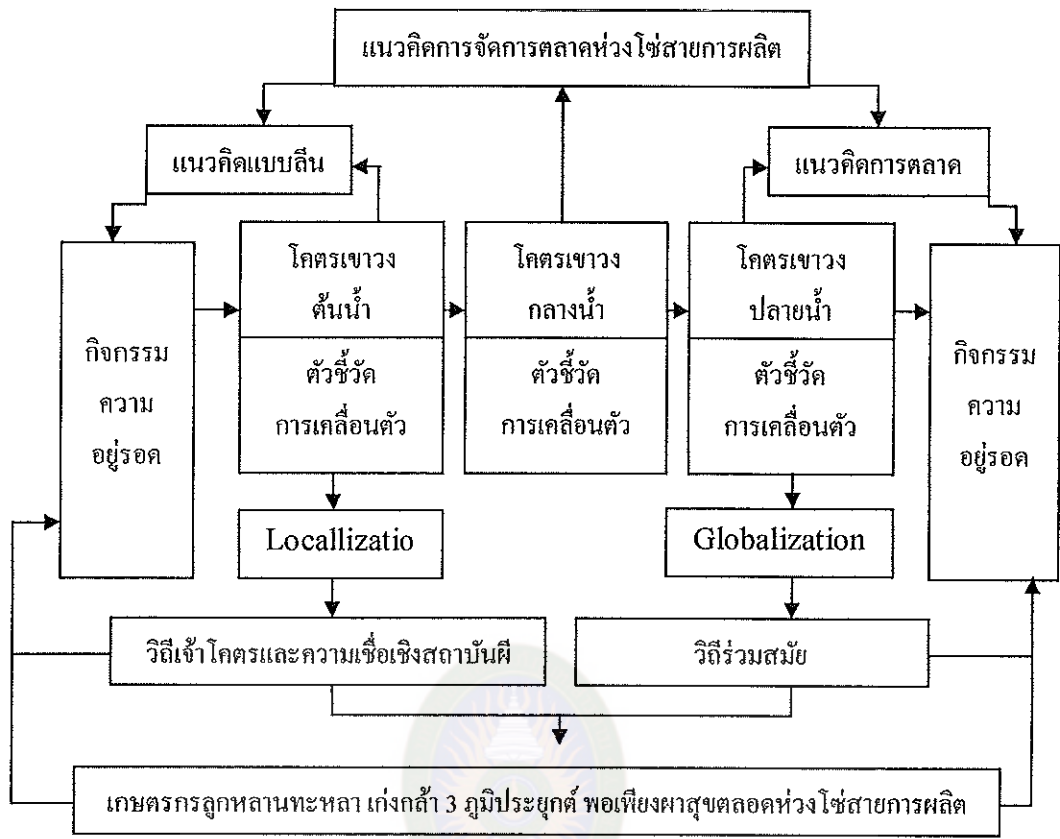
งานวิจัยเรื่อง ต้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไทร่วมสมัย : กรณีศึกษากลุ่มชาวนา
ภูไทเขาวง ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นนวัตกรรมการเกษตรและสังคม
ที่มุ่งเน้นเพื่อสร้างความตระหนักรู้ต่อความสำคัญของความมั่นคงทางอาหารของคนในชุมชน
โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อศึกษาถึงกระบวนการสร้างต้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไท
ร่วมสมัยที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนในชุมชนตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
ซึ่งงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ทั้งหมด 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมภาคการเกษตรตลอด
ห่วงโซ่การผลิตข้าว ของกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไท ในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อออกแบบ
กิจกรรมภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิตข้าว ของกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไทที่จะนำไปสู่
การเป็นกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไทร่วมสมัย และ 3) เพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ก่อให้เกิด
ต้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ไทร่วมสมัย โดยงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี
(Mixed methodology) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่การวิจัย เชิงปริมาณและประยุกต์ใช้
ระเบียบวิธีวิทยา (Methodology) ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research)
ซึ่งมีอยู่ 7 ขั้นตอนคือ 1) แสวงหาตัวนักวิจัย 2) การพัฒนาโจทย์วิจัย 3) การออกแบบวิจัย
4) การทำความเข้าใจร่วม 5) การจัดการข้อมูล 6) การใช้ประโยชน์จากข้อมูล และ 7) การถอด
และสรุปบทเรียน

การวิจัยนี้จะใช้กรอบเทคนิคในกระบวนการวิจัยดังนี้ 1) การประชุมแบบมีส่วนร่วม
อย่างพึงพอใจ Appreciative Influence Control (AIC) เพื่อสร้างความพึงพอใจให้ผู้มีส่วนร่วม
เวทีตระหนักถึงการมุ่งตรงสู่เป้าหมายเดียว กันสามารถใช้ติดตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการ

ร่วมมือ 2) การเสวนาวางแผนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้านการวางแผนการจัดการและสร้างขีดความสามารถในการคิด วางแผน ปฏิบัติให้ชุมชนตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างแผนกับปฏิบัติการ และ 3) การจัดกระบวนการเพื่อมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยตรงของชุมชนในพื้นที่ด้วยการเรียนรู้ ด้วยปฏิบัติการมีกระบวนการ โปร่งใสสร้างความหลากหลายในกระบวนการ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้วิจัยส่งผ่านความรู้ด้วยกระบวนการอย่างมีส่วนร่วมโดยกรอบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่การเปิดเวทีชาวบ้าน เวทีเสวนาทางวิชาการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่สำคัญคือใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) ทั้งยังใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายการเคลื่อนไหวของงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลงานวิจัยของกิจกรรมการศึกษากิจกรรมภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิตข้าวของกลุ่มเกษตรกรภาคพื้นรัฐภูไทในอดีตและปัจจุบัน พบว่า
  - 1.1 ผลการสำรวจระบบนิเวศเกษตรวัฒนธรรมหุบเขารูปประทุนแบบเขาวงกอน พ.ศ. 2500 ซึ่งมียุคย่อย ดังนี้ ยุคกำเนิดเขาวงกอน พบว่า ไม่มีนา, ยุคจุลาลิต พบว่า ไม่มีนา, ยุคขอมและทวารวดี พบว่า ไม่มีนา, ยุคญไทยพยมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พบว่า มีการทำนาแบบ ทำนา ฆ่าเสื่อ และ ยุคเสรีไทย สงครามโลกครั้งที่ 2 พบว่า มีการทำนาแบบ ทำนาหาหูลุม
  - 1.2 ผลการสำรวจระบบนิเวศเกษตรวัฒนธรรมหุบเขารูปประทุนแบบเขาวงกอนระหว่าง พ.ศ. 2501-2527 ซึ่งมียุคย่อย ดังนี้ ยุคคอมมิวนิสต์ พบว่า มีการทำนาแบบ ทำนาตอกบัตร์
  - 1.3 ผลการสำรวจระบบนิเวศเกษตรวัฒนธรรมหุบเขารูปประทุนแบบเขาวงกอนระหว่าง พ.ศ. 2528 ถึง พ.ศ. 2550 ซึ่งมียุคย่อย ดังนี้ ยุคโครงการหลวง พบว่า มีการทำนาแบบ ทำนา ค้าข้าวสาร
  - 1.4 ผลการสำรวจระบบนิเวศเกษตรวัฒนธรรมหุบเขารูปประทุนแบบเขาวงกอนระหว่าง พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2557 ซึ่งมียุคย่อย ดังนี้ ยุคกระจายอำนาจการปกครอง พบว่า ทำนา ค้าข้าวเปลือก
2. ผลงานวิจัยของกิจกรรมการออกแบบกิจกรรมภาคการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิตข้าว ของกลุ่มเกษตรกรภาคพื้นรัฐภูไท ที่จะนำไปสู่การเป็นกลุ่มเกษตรกรภาคพื้นรัฐภูไทร่วมสมัย ดังโมเดล ดังนี้

3. ผลงานวิจัยของกิจกรรมการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่ก่อให้เกิดค้นแบบกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์ภูไทร่วมสมัย ดังนี้ 1) ชุดความรู้เรื่องประวัติ หอ ทะเลสา มเหศักดิ์ 2) ชุดความรู้เรื่องพิธีกรรมและการสักการะ หอ ทะเลสา มเหศักดิ์ 3) ชุดความรู้เรื่องผีศาสนาของชาติพันธุ์ภูไท 4) ชุดความรู้เรื่องผีสูงสุดของชาติพันธุ์ภูไท 5) ชุดความรู้เรื่องผีหลักของชาติพันธุ์ภูไท 6) ชุดความรู้เรื่องผีบ้านของชาติพันธุ์ภูไท 7) ชุดความรู้เรื่องผีนาของชาติพันธุ์ภูไท 8) ชุดความรู้เรื่องผีคนของชาติพันธุ์ภูไท 9) ชุดความรู้เรื่องการจัดการดิน 10) ชุดความรู้เรื่องการจัดการน้ำ 11) ชุดความรู้เรื่องการจัดการลมโตนภู 12) ชุดความรู้เรื่องการจัดการไฟและพลังงาน 13) ชุดความรู้เรื่องขนบของชาติพันธุ์ภูไท 14) ชุดความรู้เรื่องธรรมเนียมของชาติพันธุ์ภูไท 15) ชุดความรู้เรื่องประเพณีของชาติพันธุ์ภูไท 16) ชุดความรู้เรื่องวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ภูไท 17) ชุดความรู้เรื่องความสุข 18) ชุดความรู้เรื่องความพอเพียง 19) ชุดความรู้อุปสงค์อุปทาน 20) ชุดความรู้การบริหารการเกษตรค้ำน้ำ 21) ชุดความรู้การบริหารการเกษตรกลางน้ำ 22) ชุดความรู้การบริหารการเกษตรปลายน้ำ 23) ชุดความรู้เรื่องเจ้าโคตร 24) ชุดความรู้เรื่องลูกตา 25) ชุดความรู้เรื่องทุ่งนา 26) ชุดความรู้เรื่องพ่้าว 27) ชุดความรู้เรื่องลำนาย และ 28) ชุดความรู้เรื่องสายคัน

planning discussion was used to enable the community to participate in management planning and enhance the capacity to think, plan, practice and be aware of the link between the plan and operation. 3) There was the management of process that focused on the direct involvement of local communities by learning and operating. The process was transparent and consisted of the variety of the procedures. Cooperative learning between the community and the researcher transferred the knowledge through the participatory framework. Data collection instruments included open local forum, academic seminar, focus group, interview, in-depth interview, and participative observation. The quantitative research was also employed to explain the movement of the study.

The research results present as follows.

1. The following results showed the study of agricultural activities throughout the chain of rice production of the Phu Thai farmer group from the past and present.

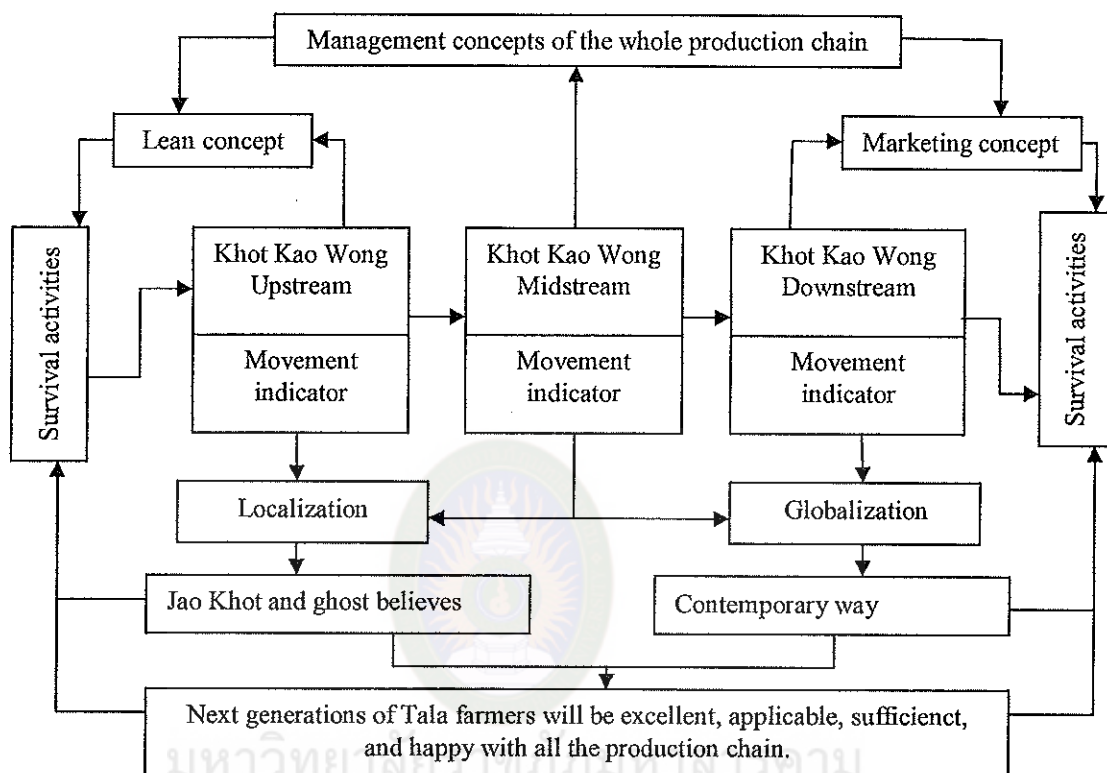
1.1 The agroecosystem survey of the culture in anticlinal valley, Khao Wong before 2500 B.E. presented the following periods : in the origin of Khao Wong, there were no paddy fields; in the Jurassic period, there were no paddy fields; in the Khmer and Dvaravati period, there were no paddy fields; in the Phu Thai period emigrating from the left side of the Mekong River, there was doing paddy farming called “Tham Na Kha Seua”, the Seri Thai period in World War II, there was doing paddy farming called “Tham Na Ha Lum.”

1.2 The agroecosystem survey of the culture in anticlinal valley, Khao Wong during 2501 - 2527 B.E. found: in the Communist period, there was doing paddy farming called “Tham Na Tok Bat.”

1.3 The agroecosystem survey of the culture in anticlinal valley, Khao Wong during 2528 - 2550 B.E. found: in the Royal Project period, there was doing paddy farming called “Tham Na Kha Khao San.”

1.4 The agroecosystem survey of the culture in anticlinal valley, Khao Wong during 2551 - 2557 B.E. (present) found: in the Decentralization of government period, there was doing paddy farming called “Tham Na Kha Khao Pleuak.”

2. The research results of designing all agricultural activities throughout the chain of rice production of the Phu Thai farmer group in order to form contemporary Phu Thai master farmers were shown in the following model.

3. The research results of synthesizing the knowledge domain that formed contemporary Phu Thai master farmers were as follows.

1. The knowledge domain entitled, "Histoy of Ho Tala Mahesak"
2. The knowledge domain entitled, "Ritual and worship of Ho Tala Mahesak"
3. The knowledge domain entitled, "Religious ghosts of Phu Thai ethnic group"
4. The knowledge domain entitled, "Phi Sung Sud of Phu Thai ethnic group"
5. The knowledge domain entitled, "Phi Lak of Phu Thai ethnic group"
6. The knowledge domain entitled, "Household god of Phu Thai ethnic group"
7. The knowledge domain entitled, "Farm ghost of Phu Thai ethnic group"
8. The knowledge domain entitled, "Phi Khon of Phu Thai ethnic group"

9. The knowledge domain entitled, "Soil management"
10. The knowledge domain entitled, "Water management"
11. The knowledge domain entitled, "Mountain wind management"
12. The knowledge domain entitled, "Fire and energy management"
13. The knowledge domain entitled, "Convention of Phu Thai ethnic group"
14. The knowledge domain entitled, "Custom of Phu Thai ethnic group"
15. The knowledge domain entitled, "Tradition of Phu Thai ethnic group"
16. The knowledge domain entitled, "Culture of Phu Thai ethnic group"
17. The knowledge domain entitled, "Happiness"
18. The knowledge domain entitled, "Sufficiency"
19. The knowledge domain entitled, "Supply and demand"
20. The knowledge domain entitled, "Upstream Agricultural Management"
21. The knowledge domain entitled, "Midstream Agricultural Management"
22. The knowledge domain entitled, "Downstream Agricultural Management"
23. The knowledge domain entitled, "Jao Khot"
24. The knowledge domain entitled, "Lung Ta"
25. The knowledge domain entitled, "A paddy field"
26. The knowledge domain entitled, "Pa Kao"
27. The knowledge domain entitled, "Lam Nai"
28. The knowledge domain entitled, "Sai Kun"